

Mehanizmi zaštite od online nasilja

PRIRUČNIK ZA
NOVINARE I NOVINARKE

Lejla Gačanica i Marija Arnautović

This project is funded by
The European Union

Western Balkan's
Regional Platform for
Advocating Media Freedom
and Journalists' Safety

MEDIACENTAR
SARAJEVO

Mehanizmi zaštite od online nasilja
Priručnik za novinare i novinarke

Izdavač:

Mediacentar

Adresa izdavača:

Koševo 26, 71000 Sarajevo

Godina izdanja:

2018.

Za izdavača:

Maida Muminović

Autorice:

Lejla Gačanica i Marija Arnautović

Recenzenti:

Mehmed Halilović i Nidžara Ahmetašević

Lektura:

Jasna Kovo

Dizajn i DTP:

Hana Kevilj

Tiraž: 130

Štampa: Kovertelux

Mehanizmi zaštite od online nasilja

Priručnik za novinare i novinarke

Lejla Gačanica i Marija Arnautović

This project is funded by
The European Union

Western Balkan's
Regional Platform for
Advocating Media Freedom
and Journalists' Safety

MEDIACENTAR
SARAJEVO

This project is funded by
The European Union

This project is funded by the European Union through the small grants programme “Protecting Media Freedom and Freedom of Expression in the Western Balkans” implemented by the Croatian Journalists’ Association as part of the regional project Western Balkan’s Regional Platform for Advocating Media Freedom and Journalists’ Safety, carried out through partnership of six regional journalists’ associations – Independent Journalists’ Association of Serbia (IJAS), Association of BH Journalists (BHJ), Croatian Journalists’ Association (CJA), Association of Journalists of Kosovo (AJK), Association of Journalists of Macedonia (AJM) and the Trade Union of Media of Montenegro (TUMM).”

sadržaj

Zašto priručnik?	5
Kako koristiti priručnik?	7
1. Paralelni prostor, paralelna pravila	9
2. Šta sve mogu biti online napadi?	11
2.1. Kleveta	12
2.2. Pritisci	16
2.3. Online prijetnje	18
2.4. Govor mržnje	20
2.5. Diskriminacija	22
2.6. Drugi oblici online uznemiravanja/napada	24
3. Kako se zaštititi?	27
4. Pojmovi	35
Literatura	39
Prilozi	45
O autoricama	51

#godigitalagainsttharassment

#zašto priručnik?

najbolja zaštita je prijaviti online nasilje

Internet je donio nezamjenljivu pomoć u radu novinarkama i novinarima. No, donio je i to da se novinarski tekstovi, komentari, analize, video ili druge priče, mogu **anonimno komentirati** i to vrlo često uz prijetnje, govor mržnje, pritiske, diskriminaciju.

Dva su problema prepoznata kada je riječ o online sferi i novinarstvu. Prvi je, svakako, činjenica da je online sfera u BiH pravno neregulirana, te da, kao takva, ostavlja prostor u kojem neodgovorni pojedinci vjeruju da pod okriljem anonimnosti ili lažnih profila na društvenim mrežama, te u komentarima na online profilima, mogu nekažnjeno prijetiti novinarima. Drugi je što urednici i novinari, u najvećem broju slučajeva, ne znaju na koji način da se suoče s online nasiljem, zbog čega ono ostaje neprijavljeno.

Kada kažemo da je online prostor “pravno nereguliran”, mislimo na to da zakonski nije uređen niti status online medija niti njihove odgovornosti; da je anonimnost gotovo u pravilu zagarantirana; da se postojeće zakonske odredbe o napadima na novinare moraju “prevoditi” u online prostor koji ima drugačija pravila funkcioniranja i još uvijek se u procesuiranju doživljava kao bezazlen, pa time i manje bitan.

Zbog svega toga nastao je priručnik, kao svojevrsan vodič kroz postojeće pravne propise koji mogu pomoći novinarima suočenim s bilo kojim oblikom online nasilja. Također, i zbog

činjenice da vrlo često izostaje podrška urednika i redakcije u kojoj novinari rade, jer je opće mišljenje da ono što je online ostaje u nekom virtuelnom svijetu i ne može se prenijeti na stvarni život.

Dostupni podaci govore da su online napadi na novinare sve češći u Bosni i Hercegovini, no čini se da se ne shvataju previše ozbiljno. Tek rijetki napadi se prijave, još rjeđi su oni koji stignu do policijske istrage, a oni koji stignu do tužilaštava i suda skoro su zanemarljivi.

Provideri i administratori internet-stranica su dužni držati u tajnosti privatne podatke posjetilaca stranica, no ako se iz bilo kojeg razloga protiv posjetioca stranice podnese prijava policiji, oni su obavezni saradivati i omogućiti uvid u svoje statistike, kako bi se mogao identificirati i pronaći počinitelac. Često se zaboravlja, a potrebno je zapamtiti, svaki računar ima IP adresu, koja se može posmatrati i kao “lična karta”.

Priručnik novinarima nudi savjete i uputstva kako prepoznati i reagirati na online napade. Jedan od prvih koraka je podizanje svijesti o ovom problemu. Vjerujemo da će priručnik potaknuti novinare da prijavljuju online napade, čime i sami doprinose podizanju svijesti i sprečavanju online nasilja.

#godigitalagainsttharassment

Kako koristiti priručnik?

Priručnik se sastoji od četiri poglavlja – uvodnog, općeg dijela koji definira bh. pravni okvir o online napadima na novinare; opisa pojedinih online napada; savjeta kako postupiti i šta se može uraditi kako bi se zaštitili; pojmova. Namijenjen je identificiranju vrste online napada te uputa kako se zaštititi i/ili ostvariti svoja prava. U poglavlju 2. se, ispod opisa pojedinih vrsta online napada, nalaze pobrojani načini zaštite, a u poglavlju 3. su detaljno razrađeni praktični načini zaštite s kontaktima i obrascima. U priložima možete naći forme žalbi, prigovora, prijava, demantija. Priručnik sadrži i pojmove u poglavlju 4. – svi pojmovi označeni drugom bojom u tekstu imaju svoju definiciju u listi pojmova. Izrazi koji su radi preglednosti dati u jednom gramatičkom rodu u čitavom priručniku se bez diskriminacije odnose i na muškarce i na žene.

#godigitalagainsttharassment

Nema preciznih podataka o tome koliko je novinara u Bosni i Hercegovini bilo izloženo online prijetnjama ili napadima. Oni napadi koji su registrirani jasno govore kako je internet područje u kojem se novinarima ne garantira skoro nikakva sigurnost. Zabilježene su prijetnje, uvrede ili omalovažavanja, otvoreno podsticanje na mržnju, a često i pozivi na linč određenog novinara.

Prema podacima Udruženja BH Novinari, u posljednjih 12 godina u BiH je zabilježeno 91 krivično djelo prema novinarima, od čega su 22 riješena u korist novinara, 14 slučajeva trenutno je aktivno, dok ih 37 nikada nije procesuirano ili istraženo kroz pravosudni sistem. Podaci istog Udruženja govore da je određen broj medija bio izložen napadima preko interneta, hakiranjem te blokiranjem njihovih stranica. Prijetnje na društvenim mrežama češće su upućivane novinarkama, i to čak tri puta više nego što je to slučaj s njihovim muškim kolegama. Kao izvor podataka o online napadima na novinare je i *Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini* Ombudsmena Bosne i Hercegovine (2017), u kojem se govori o tome kako su zabrinjavajući trendovi koji se mogu povezati s povećanjem broja medija na internetu, kao i širenjem društvenih medija.

Napadi na novinare zapravo jesu napadi na principe slobode izražavanja, prava na informiranje, pluralizma mišljenja i informacija, koji su važni postulati demokratskih društava i u čijoj promociji novinari imaju posebnu ulogu. Prema istraživanju

Mediacentra (2018), online napadi na novinare se u suštini ne prijavljuju i ne procesuiraju jer ih i novinari, pa i tužilaštva, ne smatraju dovoljno ozbiljnim.

Opće pravo na **slobodu izražavanja** se garantira Ustavom BiH te međunarodnim dokumentima koje Ustav propisuje. To je složeno pravo, koje obuhvata pravo na mišljenje i pravo da se traže, primaju i prenose informacije i ideje svih vrsta bez smetnji i bez obzira na granice. Prava i obaveze novinara uređuju se i posebnim zakonima (državnim i entitetskim), poput Zakona o zaštiti od klevete (na entitetskom nivou), te u okviru drugih zakona, poput Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o ravnopravnosti spolova, zakona o radu, krivičnih zakona. BiH je 2006. godine ratificirala **Konvenciju o kibernetičkom kriminalu** Vijeća Evrope iz 2001.godine. Odredbe Konvencije su uključene u entitetske krivične zakone (poput odredbi o oštećenju računarskih podataka i programa; računarska sabotaža). Sadržajem odredaba državnog Zakona o krivičnom postupku i entitetskih zakona o krivičnom postupku nisu preuzeta krivično procesna rješenja sadržana u Konvenciji, što za posljedicu ima brojne dileme u provedbi krivičnih odredbi iz oblasti (Porobović i Bajraktarević 2012).

Slobodu izražavanja propisuju:

Član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima

Član 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima.

Treba spomenuti i Kodeks za štampu i online medije BiH, etički kodeks i druge strukovne dokumente namijenjene samoregulaciji medija. Ovi dokumenti nemaju pravnoobavezujuću snagu, ali su bitan element izgradnje medijskog integriteta u BiH.

Odgovornost za online sadržaje svakako imaju i **urednici** medija – kako za autorske tekstove, prenesene sadržaje, tako i za komentare koje (najčešće) **anonimni korisnici** ostavljaju ispod tekstova. Nažalost, neki od najčitanijih online portala u Bosni i Hercegovini nemaju filter za komentare na tekstove koje objavljuju. Filtriranje komentara jedan je od primjera dobre prakse sprečavanja govora mržnje, uvreda, diskriminacije i uopće online nasilja, te je značajno i s aspekta **uredničke odgovornosti**.

Takve filtere uz pomoć kojih komentari najprije dolaze do redakcije e-mailom, a onda, nakon što ih pregledaju urednici, mogu biti objavljeni ispod određenog teksta, imaju, naprimjer, redakcije portala Glas Amerike i Radija Slobodna Evropa. Da bi se komentiralo, potrebno je ostaviti, između ostalog, i e-mail adresu.

Unutar općeg pravnog okvira kojim se regulira novinarski rad, integritet i sigurnost, posebno mjesto nije posvećeno (tj. nije normirano) za online prostor. Online napadi na novinare se, ipak,

mogu procesuirati kroz nekoliko različitih zakona, sudskih i vansudskih postupaka koji normiraju napade uopćeno (krivični postupak, prekršajni postupak, parnični postupak, specifični postupci u slučaju diskriminacije, žalbe strukovnim udruženjima novinara, besplatna pravna pomoć). Ovdje je potrebno naglasiti da ove vrste napada jesu specifične i njihovo prijavljivanje zahtijeva specifične mehanizme, čime se bave poglavlja 2. i 3. priručnika.

Ozbiljan nedostatak za dubinsku analizu i procjenu stanja u pogledu napada na novinare jeste nepostojanje registra, odnosno nemogućnost evidentiranja predmeta koji se odnose na prijetnje ili napade na novinare u Bazi podataka za rad na predmetima u pravosuđu (CMS). Tačnije, tužilaštva i sudovi ne vode statistiku krivičnih predmeta po profesijama osoba. *U Specijalnom izvještaju o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini* Ombudsmena BiH ukazuje se na potrebu uvođenja krivičnog djela “napad na novinare”, gdje bismo dodali – definirati i “online napade”.

Ono što se dešava online ostaje online? Netačno. Ono što se dešava online ima uticaj i posljedice na stvarni, offline svijet – Internet jeste stvarni život. Upravo zbog toga, online napade treba shvatiti kao stvarne i obezbijediti adekvatnu zaštitu.

|02|

šta sve mogu biti online napadi?

Online napadi na novinare uključuju različite oblike napada i različite kanale (komentari, privatne poruke, hakiranje stranica itd.). “Online nasilje” bi možda bio primjereniji zajednički naziv za različite oblike napada putem interneta, koji uključuju uznemiravanje, prijetnje, narušavanje integriteta, lažne informacije. Ono što karakterizira online nasilje, čineći ga rasprostranjenijim i gotovo neobuzdanim, jesu anonimnost (pokrivenost identiteta preko nickamea/pseudonima), dostupnost (pristup žrtvi putem interneta u bilo koje vrijeme sa bilo kojeg mjesta), disinhibicija (nedostak suzdržanosti i samokontrole ponašanja koje se vjerovatno ne bi desilo u offline, stvarnom okruženju).

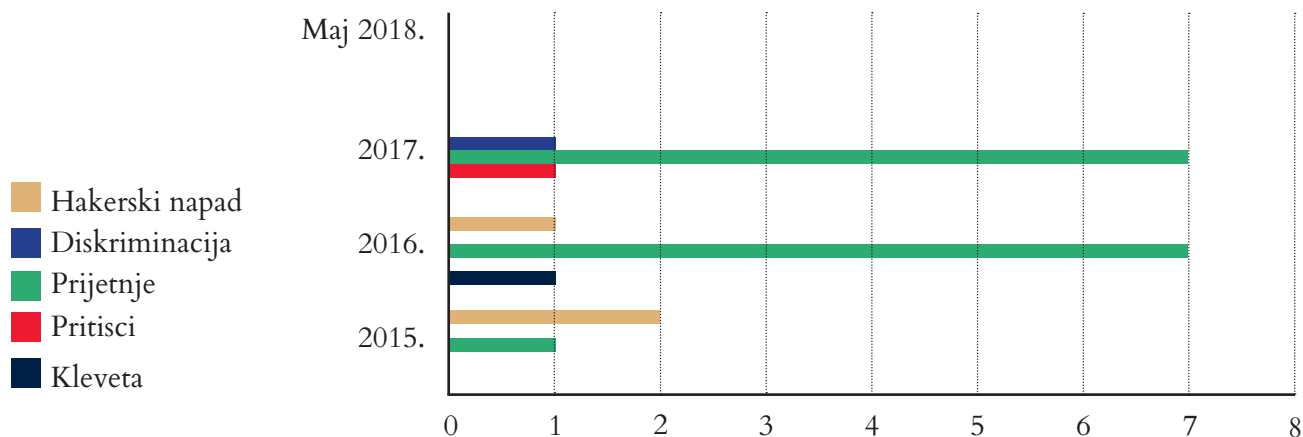
Za potrebe ovog priručnika definirani su najčešći vidovi nasilja prema novinarima u BiH, koristeći se nalazima Mediacentra, analizom medijski popraćenih online napada, podacima Udruženja

BH Novinari, podacima Institucije ombudsmena u BiH.

Prema podacima Udruženja BH Novinari, a prema kategorizaciji napada definiranoj priručnikom, zabilježeno (prijavljeno) online nasilje u periodu 2015–2018. izgleda kako slijedi:

Od ukupno prijavljena 32 online napada za navedeni period, Udruženje BH Novinari je prihvatilo i obradilo 12 prijava (8 u kategoriji govor mržnje, 5 u kategoriji prijetnje), dok je 20 prijava odbačeno. O načinu prijave i postupanja Udruženja BH Novinari više se nalazi u poglavlju 3.

Za potrebe ovog priručnika izdvojili smo najčešće online napade na novinare u BiH, koji su kategorizirani kroz djela: kleveta; pritisci; prijetnje; govor mržnje; diskriminacija; drugi oblici napada.

Prijavljeni online napadi Udruženju BH Novinari

2.1. | kleveta

Opis djela i pravno reguliranje

Kleveta je radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošanjem izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu. Kako navodi Srđić: “predmet pronošnja ili iznošenja mogu biti samo tvrdnje koje se odnose na određeni događaj, objektivna stanja, radnje, pojave i slično, čija se istinitost može objektivno utvrđivati i ocjenjivati, dok se tvrdnje koje predstavljaju samo vrijednosne sudove ne mogu smatrati klevetom” (u Halilović i Džihana 2012: 134). Sadržina tvrdnji treba se odnositi na radnje, događaje i slično iz prošlosti ili sadašnjosti, dok tvrdnje o eventualnim i budućim događajima ne mogu biti pravno relevantne.

U online prostoru klevetu možemo okarakterizirati kao pisanje neistinitih tvrdnji na portalima ili društvenim mrežama protiv novinara, kako bi se diskreditirao njihov rad.

Iako se novinari povodom klevete najčešće nalaze na strani tuženog, kleveta se nerijetko koristi i kako bi se sami novinari diskreditirali. Pouzdana statistika o slučajevima klevete ne postoji, jer sudovi ne vode posebnu evidenciju postupaka za zaštitu od klevete – postupci se vode i registriraju kao i svi parnični postupci za naknadu štete.

U BiH su na snazi tri zakona o kleveti: Zakon o zaštiti od klevete u Federaciji BiH, Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske i Zakon o zaštiti od klevete u Brčko Distriktu BiH. Svi zakoni na vrlo sličan način reguliraju ovu materiju, a primjenjuju se na entitetskim nivoima i u Brčko Distriktu. Donošenjem navedenih zakona u BiH kleveta je dekriminalizirana, te se ovim zakonima “regulira naknada štete nanasene nečijem ugledu klevetničkim izražavanjem” (Srđić 2007: 1). Kleveta više nije krivično djelo u BiH i ne može se pokrenuti krivični postupak zbog klevete.

Prema podacima *Linije za pomoć novinarima*, godišnje se podnese 100 tužbi za klevetu, dok su u 2017. godini aktivna bila 173 slučaja.

Pet je kriterija za klevetu:

1. **Postojanje netačnih informacija.** Istinitost ili neistinitost se utvrđuje u sudskom postupku. “Neistinitost je ključno svojstvo informacije kada je riječ o povredi prava na čast i ugled, jer samo neistinista informacija može da predstavlja klevetu i da povrijedi prava na čast i ugled nekog lica” (Škrbić 2017: 8).

2. **Identifikacija oštećenog fizičkog ili pravnog lica.** “Tvrdnje treba da se odnose na tačno određenu osobu. Određenost osobe na koju se odnosi kleveta može biti izričita, a može biti i takva da se osoba ne mora izričito imenovati, dovoljno je da se prema okolnostima iznesenim u izjavi zna na koga se izjava odnosi” (Srđić 2007: 3)

3. **Prenošenje trećim osobama.** “Objavljivanje ili na drugi način širenje informacija” (Halilović 2018: 2)

4. **Šteta.** Šteta se ovdje odnosi na ugled i reputaciju.

5. **Namjera i nepažnja.** Cijeni se da li su urednici i novinari postupali dobronamjerno i pridržavali se općeprihvaćenih profesionalnih standarda.

Važne zakonske odrednice u pogledu klevete:

- Odgovorno lice za klevetu je svako lice koje prouzrokuje štetu ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošanjem izražavanja neistinite činjenice; za klevetu iznesenu u sredstvima javnog informiranja odgovorni su: autor, odgovorni urednik, izdavač, kao i lice koje je na drugi način vršilo nadzor nad sadržajem tog izražavanja.

- Izuzetak od odgovornosti za klevetu postoji ukoliko se radi o izražavanju mišljenja ili kada je izražavanje u suštini istinito, a netačno samo u nebitnim elementima, te ako je novinar obavezan da iznosi ili pronosi izražavanje ili je iznosio, odnosno pronosio izražavanje u toku zakonodavnog, sudskog ili upravnog postupka. Dalji izuzetak je ako je iznošenje, odnosno pronošnje izražavanja bilo razumno.

- Oštećeni je dužan da poduzme sve potrebne mjere da ublaži štetu uzrokovanu izražavanjem neistinite činjenice, a naročito da štetniku podnese zahtjev za ispravku tog izražavanja. Zahtjev za ispravku (demanti) Zakon u RS-u ne tretira kao procesnu pretpostavku podizanja tužbe, ali zahtijeva od tužioca da preduzme sve neophodne radnje u cilju otklanjanja ili ublažavanja nastale štete. Podnošenje ili nepodnošenje ispravke, objavljivanje ili neobjavljivanje, može uticati na odluku suda o obeštećenju i visini obeštećenja (član 10. FBiH, odnosno 11. RS).

Evropski sud za ljudska prava je zauzeo čvrst stav: nitko ne smije biti sputan u izražavanju mišljenja. Mišljenje je upravo to: novinarsko ili autorsko viđenje temeljeno na njihovom razumijevanju činjenica. To je nešto drugo od samih činjenica. (Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta)

- Iznos naknade štete sud cijeni u svakom konkretnom slučaju. Prema članu 10. Zakona o zaštiti od klevete FBiH (čl.11 zakona u RS), obeštećenje treba biti u srazmjeri sa nanesenom štetom ugledu oštećenog i određuje se isključivo radi naknade štete.
- Članom 14. Zakona o zaštiti od klevete FBiH propisan je hitan postupak po tužbama za naknadu štete zbog klevete iznesene u sredstvima javnog informiranja, te je sud dužan postupiti po tužbi za naknadu štete zbog klevete iznesene u sredstvima javnog informiranja u roku od trideset dana od dana prijema tužbe.
- Tužbu zbog klevete ne mogu podnositi javni organi, ali mogu podnijeti u svoje vlastito ime javni službenici (članovi vlade, javni funkcioneri, sudije). Njihova tužba u tom slučaju “nije tužba predsjednika vlade, ministra ili sudije, već samo lična tužba građanina” (Halilović 2005).

U tužbama za klevetu teret dokazivanja je dvostruk – ako tužilac dokaže da je optuženi izrekao tvrdnju (objavio vijest, članak itd.), nakon toga je na optuženom da dokaže istinitost izjave. Ono što je specifično za postupke za zaštitu od klevete je da ako objavljena informacija dovodi u pitanje nečiju čast i ugled, tada je na onome ko informaciju objavi teret dokazivanja da je ona istinita.

Sve navedeno vrijedi i za klevetu počinjenu u online prostoru. Skreće se pažnja na nužno evidentiranje izvora, datuma i onoga ko čini djelo klevete online.

#kako prepoznati klevetu?

Kleveta se sastoji od nanošenja štete ugledu i to putem iznošenja i pronošenja neistinitih činjenica o fizičkom ili pravnom licu trećem/im licu/ima.

- Svaka izjava, a naročito svaki usmeni, pismeni, audio, vizuelni ili elektronski materijal, bez obzira na sadržaj, oblik ili način iznošenja ili pronošenja, ako sadrži neistinite činjenice, čini klevetu prema odredbama člana 4. a) Zakona o zabrani klevete FBiH.
- Neistinitu činjenicu može predstavljati neistinit opis novinara (npr. kriminalac), neistiniti podaci o novinaru (o privatnom životu, o obrazovanju, o političkim nastupima, o radu u ratu itd.), neistiniti podaci o tekstu/prilogu/emisiji koju potpisuje novinar (finansiranju/pokroviteljstvu, namjernom iskrivljivanju sadržaja/činjenica itd.).
- Neistinita činjenica/informacija/tvrdnja koja je iznesena na online potralu i to u članku, komentaru, reklami. Također, ako je objavljena na društvenim mrežama (Facebook, Twitter i sl.).

- Neistinita tvrdnja se odnosi na tačno određenu osobu s namjerom činjenja štete ugledu ili časti osobe. Nerijetko se proširuje i na članove porodice novinara, pri čemu je potrebno tumačiti cjelokupni kontekst (tj. vezu s određenom osobom radi nanošenja štete).
- Kleveta jeste i uvreda javno iznesena u online prostoru ako sadrži elemente neistinitosti.

#šta se može uraditi?

Zaštita novinarskog rada od klevete:

- U pripremi i pisanju – provjera informacija (kontaktiranje više izvora, uključujući subjekta date priče), preciznost u pisanju (naročito razlikovanje između činjenica i mišljenja), potkrepe za izneseno u radu (arhiviranje prepiske i podataka o izvorima).

Zaštita novinara od klevete:

- Tužba za klevetu (sudski, parnični postupak)
- Zahtjev za objavu ispravke navoda (demanti)
- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

|2.2. | pritisci

Opis djela i pravno reguliranje

Pritisci na novinare mogu biti politički, ekonomski, kao i direktni ili indirektni. U online prostoru pritisci usmjereni direktno na novinare mogu se očitovati kroz mobing, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje ili na druge načine.

Mobing je, prema Zakonu o zabrani diskriminacije (član 4. st. 3) “oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu, čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog”. Mobing pripada u druge oblike diskriminacije regulirane Zakonom o zabrani diskriminacije. Ovaj oblik pritiska je moguć putem e-mail komunikacije, cenzure i slično. Mobing je reguliran i Zakonom o radu (član 24. Zakona o radu RS, član 9. Zakona o radu FBiH).

“**Seksualno uznemiravanje** je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje” (Zakon o zabrani diskriminacije, čl. 4. st. 2). Upravo se spol često koristi kao osnov diskriminacije i napada na ličnost novinarki – u online prostoru se kreće od uvreda na osnovu fizičkog izgleda do eksplicitnih prijetnji upućenih javno (komentari, statusi) i privatno (e-mail, poruke na društvenim mrežama) baziranih na spolu. Seksualno uznemiravanje je regulirano Zakonom o zabrani diskriminacije BiH te Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

Četiri su osnovna elementa čije ispunjenje je nužno za kvalifikaciju određenog ponašanja kao uznemiravanje na osnovu spola ili seksualno uznemiravanje: subjektivni element (neželjena radnja/ponašanje – sva ponašanja koja su seksualne prirode ili se odnose na neprimjerena ponašanja usmjerena prema osobama zbog njihovog spola), radnja uznemiravanja (djela verbalnog i neverbalnog ponašanja poput uvredljivih riječi i komentara, pozivi za sastanke i neželjeno flertovanje, pravljenje seksualnih komentara i aluzija), priroda radnje (uznemiravanje zbog spolnih, vanjskih, fizičkih ili bioloških karakteristika osoba muškog odnosno ženskog spola) i posljedice (povrede dostojanstva osobe ili grupe osoba koja trpi uznemiravanje na osnovu spola ili seksualno uznemiravanje, odnosno u stvaranju zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja).

Ovi elementi moraju biti kumulativno ispunjeni. Ukoliko neki od elemenata nisu ispunjeni, može se raditi o nekom drugom obliku uznemiravanja ili nekom drugom obliku diskriminacije, kao što je mobing ili nasilje na osnovu spola.

Kako prepoznati?

#mobing

Mobing se veže za radno mjesto, te se često naziva i “zlostavljanje na radu” – žrtva ove vrste pritiska može biti samo zaposleno lice, odnosno na drugi način radno angažovano lice. Ukoliko postoji kršenje prava koje je usmjereno na to da se zaposleni uznemiri, natjera na neko ponašanje koje nije u opisu poslova na koje je pristao da obavlja, da mu se ugrozi zaposlenje ili sam natjera da dà otkaz, postoji mobing. Online komunikacija je ovdje ključna: sve više radnji mobinga sada se može i radi putem komunikacijskih kanala koje je omogućio internet.

- Onemogućavanje adekvatnog komuniciranja i održavanja socijalnih kontakata: žrtva se stalno izoluje; nepozivanje na zajedničke sastanke; izostavljanje iz e-mail korespondencije; ne daje se mogućnost komentara; uznemiravanje putem sredstava komuniciranja (e-mailovi ili poruke uvredljive ili ponižavajuće sadržine).
- Pritisci na profesionalni rad – stalne kritike i prigovori; stalno odbijanje objave radova bez konkretnog razloga; vrijeđanja; određivanje kratkih rokova; stalno mijenjanje radnih zadataka; davanje ponižavajućih ili preteških zadataka, odnosno onih koji su ispod ili daleko iznad nivoa znanja i kvalifikacija zaposlenog; zlonamjerno davanje zadataka koji nisu u vezi s radnim mjestom na kojem radi; prekomjerno nadziranje rada; neosnovana upotreba tehničkih sredstava za kontrolu zaposlenih (uključujući i pristup službenim e-mailovima); namjerno uskraćivanje informacija u vezi s poslom; neopravdano i namjerno isključivanje zaposlenog iz obrazovanja i stručnog usavršavanja.
- Napadi usmjereni na ličnu reputaciju: ogovaranje; izmišljanje priča o žrtvinom privatnom životu; negativni komentari.

#seksualno uznemiravanje

- Ponižavajući i neprimjereni komentari i postupci seksualne prirode upućeni putem službenog e-maila, privatnog e-maila, poruka na društvenim mrežama, javnih komentara online.

- Insinuacije i znakovi koji upućuju na imitaciju seksualnih odnosa.
- Seksualna prijetnja ili ucjena.
- Slanje elektronske pošte sa slikovnim sadržajima seksualne prirode ili sadržajima koji se odnose na neravnopravnost spolova.
- Objavljivanje i postavljanje slika ili postera sa sadržajem seksualne prirode ili sadržajem koji je uvredljiv na osnovu spola.
- Uvrede zasnovane na spolu osobe ili ocjenjivanje nečije seksualnosti.
- Uslovljavanje napredovanja na poslu ili ostvarivanje drugih beneficija seksualnim uslugama.

#šta se može uraditi?

- Žalba Instituciji ombudsmena BiH
- Posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije (uključuje mobing i seksualno uznemiravanje)
- Prekršaji
- Tužba (parnični postupak po Zakonu o radu)
- Prijava/zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka (mobing i seksualno uznemiravanje)
- Diskriminacija.ba – Besplatna pravna pomoć ili pravni savjet
- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

2.3. online prijetnje

Opis djela i pravno reguliranje

Direktne prijetnje smrću, prijetnje nanošenja fizičke štete novinaru ili njegovoj porodici, kao i implicitine prijetnje ulaze u kategoriju online napada na novinare.

Krivični zakon FBiH u članu 183. Ugrožavanje sigurnosti propisuje kao krivično djelo prijetnju napadom na život ili tijelo određene osobe, kao i prikradnje, učestalo praćenje ili uznemiravanje i ugrožavanje sigurnosti bliskih osoba onoga koji je predmet napad.

Krivični zakonik RS u članu 150. propisuje da je prijetnja osobi ili njoj bliskim licima lišavanjem života i slobode, kao i nanošenjem teških tjelesnih povreda ili otmica, krivično djelo Ugrožavanja sigurnosti.

Prijetnja da će se napasti na život, tijelo ili imovinu, odnosno tijelo, život ili imovinu njemu bliskog lica se propisuje u članu 11. Ugrožavanje bezbjednosti prijetnjom napada na život, tijelo ili imovinu, u okviru Osnovnih prekršaja javnog reda i mira u Zakonu o javnom redu i miru Republike Srpske. Na sličan način je uređeno i Zakonom o javnom redu i miru Kantona Sarajevo u članu 8. stav 3(a).

Zapriječene kazne za **krivična djela** prijetnji (tj. ugrožavanja sigurnosti) su: kazna zatvora do šest mjeseci (FBiH), novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine (RS). Zapriječena kazna za prekršaj, npr., u RS-u je novčana kazna od 300KM do 900 KM ili kazna zatvora do 30 dana.

#kako prepoznati prijetnje?

- Uznemirujuće poruke s prijetnjom po život i integritet poslane mobitelom, e-mailom ili na chatu.
- E-mailovi, komentari, statusi, blogovi koji sadrže prijetnje smrću ili fizičkim napadom.
- Internet praćenje (cyberstalking) putem interneta ili drugih elektronskih sredstava za praćenje ili uznemiravanje pojedinca, grupe ili organizacije, a uključuje nadgledanje, krađu identiteta, prijetnje, vandalizam, prikupljanje informacija koje se mogu predimenzionirati te koristiti za sramoćenje i uznemiravanje.
- Pozivi na ugrožavanje sigurnosti novinara, i/ili redakcije (uključujući sve zaposlenike i saradnike).
- Indirektne prijetnje poput: “Znam gdje živiš/živi tvoja porodica”, i slično.

#šta se može uraditi?

- Krivična prijava
- Prekršaj
- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

2.4. | govor mržnje

Opis djela i pravno reguliranje

Govor mržnje je svaki pisani ili usmeni govor koji degradira, ponižava, ili širi mržnju spram grupe osoba ili zajednice koje se percipiraju kao “drugačije” zbog svojih karakteristika, i/ili raspaljivanje već postojeće mržnje s tim što se ona kroz javni govor mržnje razvija, jača i produbljuje. Komentari na online medijima i društvenim mrežama, javni govori i izjave političkih/religijskih vrhova, desničarskih organizacija, štampani materijali, grafiti i sl. su sve oblici javnog govora koji mogu huškati i/ili direktno pozivati na nasilje spram “drugih” i “drugačijih”, ili ih omalovažavati zbog njihovih različitosti.

Krivični zakoni u BiH nemaju definiciju govora mržnje, ali se isti može procesuirati u okviru krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, što je tretirano Krivičnim zakonom BiH (član 145.a), Krivičnim zakonom FBiH (član 163), Krivičnim zakonom RS (član 390) i Krivičnim zakonom Distrikta Brčko BiH (član 160). Za širenje nacionalne i vjerske mržnje, po Krivičnom zakonu BiH, kazna je od tri mjeseca do tri godine, dok je u entitetima i Brčko Distriktu moguće izreći i pet godina zatvora. Propisane su i otežavajuće okolnosti u slučaju da je krivično djelo počinjeno iz mržnje. Ipak, navedeni članovi krivičnih zakona ne prepoznaju govor mržnje kao zasebno krivično djelo i podrazumijevaju obavezu dokazivanja namjere, što se, prema podacima iz istraživanja *Strategije isključivanja: govor mržnje u BH javnosti*, u sudskoj praksi gotovo i ne dešava.

Govor mržnje reguliran je i kroz Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, u okviru oblasti koje ovi zakoni tretiraju. Iako formalno normirano u spomenutim zakonima, procesuiranje govora mržnje se ovdje suočava s ograničenjima u provedbi zaštite bazirane na ovim zakonima zbog izostanka procesnih rješenja.

Podsticanje na mržnju nije, kao ni govor mržnje, zasebno definirano važećim zakonima u BiH. Kao ozbiljna prepreka u praksi javlja se izostanak definicija ključnih pojmova – definicija “mržnje”, “raspirivanja/raspaljivanja”, “razdora” i “netrpeljivosti”, kao bitnih obilježja ovih krivičnih djela, u svim krivičnim zakonima u BiH. Neujednačeno se koristi i termin “javnosti” u određivanju krivičnih djela izazivanja mržnje u krivičnim zakonima u BiH (Hodžić i Mehmedić 2014). Potrebno je ovdje naglasiti da za postojanje ovog krivičnog djela ne mora doći do ostvarenja posljedice (tj. ugrožavanja). U cilju suzbijanja sve prisutnijeg govora mržnje i podsticanja na mržnju u bh.online prostoru, bilo bi potrebno govor mržnje pravno normirati kao zasebno krivično djelo.

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini u *Kodeksu za štampu Bosne i Hercegovine* zabranjuje “huškanje” koje se uopćeno definira kao “namjerno ili nenamjerno podsticanje diskriminacije i netorelacije”, a “štampa ima obavezu da se uzdrži od podsticanja mržnje ili nejednakosti po bilo kojem osnovu, kao i od podsticanja krivičnih djela ili nasilja“ (Raosavljević 2015). Način na koji Vijeće za štampu ovdje postupa je sljedeći: žalbe o govoru mržnje u medijima i na internetu podnose se Žalbenoj komisiji Vijeća za štampu. Žalbena komisija pak „nema mehanizme za sankcioniranje onih koji krše princip zabrane, već zavisi od saradnje s nadležnim organima gonjenja. Naime, Žalbena komisija može ispitati slučaj povodom kojeg mu je podnesena žalba, ukazati na problem i dati preporuku, ali ne može nametnuti bilo kakvu sankciju” (Sali-Terzić 2013: 14). Pored toga, Vijeće za štampu nije nadležno za razmatranje sadržaja objavljenih na društvenim mrežama.

Na inicijativu Evropske komisije, četiri velika IT preduzeća (Facebook, Microsoft, Twitter i YouTube) u 2016. godini su predstavili *Kodeks postupanja za borbu protiv nezakonitoga govora mržnje na internetu*, kao odgovor na širenje rasističkog i ksenofobnog govora mržnje na internetu. Instagram i Google+ su se pridružili Kodeksu, a svi potpisnici su obećali da će razmotriti svaku prijavu govora mržnje na internetu u roku od 24 sata.

#kako prepoznati govor mržnje?

- Otvoreno **pozivanje na nasilje** putem online platformi, komentara, statusa.
- Huškanje, podsticanje na mržnju.
- Najčešće se manifestira kroz nacionalna pitanja, vjerska vrijeđanja, negiranje zločina, afirmaciju totalitarnih doktrina, drugačiju političku i seksualnu orijentaciju.
- Važno je razlikovati govor mržnje od klevete, uvrede, uznemiravanja, prijetnje: govor mržnje je javan; osnovna i ključna radnja govora mržnje je podsticanje; prateća pojava govora mržnje jeste vrijeđanje/klevetanje, međutim, pozivanje ili podsticanje na mržnju neke društvene grupe je moguće bez da se klevetu/vrijeđaju iste; prateća pojava govora mržnje može, ali ne mora biti i prijetnja.
- Govor mržnje je usmjeren ka (ranjivoj) grupi ljudi, a ne pojedincima (za razliku od obične uvrede i klevete gdje se dešava napad na dostojanstvo pojedinca, a kod govora mržnje napad se odnosi na dostojanstvo društvenih grupa).
- Podstrekač je onaj ko ima određeni stav prema određenim društvenim grupama, i hoće da taj stav prenese na druge ljude.

- Govor mržnje može biti osnova za različite vrste diskriminacije, a i sam može biti jedna vrsta diskriminacijske prakse, npr., u slučaju kada se izražava kao uznemiravanje.
- Govor mržnje ohrabruje nasilje prema ljudima.

#Šta se može uraditi?

- Krivična prijava
- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Žalbe na govor mržnje putem specijalizirane web-stranice <http://zalbe.vzs.ba/>
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

2.5. | diskriminacija

Opis djela i pravno reguliranje

Zakon o zabrani diskriminacije definira diskriminaciju kao svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditet, starosna dob, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života (član 2).

Online napadi na novinare također mogu imati elemente diskriminatornog govora.

Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima. Centralna institucija nadležna za zaštitu od diskriminacije je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Svako lice ili grupa lica, koja smatra da je diskriminirana, može tražiti zaštitu svojih prava putem postojećih sudskih

Monitoringom 42 web-portala u online kampanji "Stop! Govor mržnje", na 22 portala je zabilježen neki oblik govora mržnje. Čak 89 posto govora mržnje odnosilo se na nacionalnu, vjersku i rasnu pripadnost. Tužilaštvo BiH još uvijek nije procesuiralo nijedan slučaj govora mržnje uprkos brojnim dokumentiranim prijavama Vijeća za štampu (Vijeće Evrope i Vijeće za štampu).

i upravnih postupaka, a u postupcima se primjenjuje princip hitnosti. Teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani.

Posebne odredbe o zabrani diskriminacije ugrađene su u mnoge zakone (npr. Zakon o radu, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o zaštiti potrošača, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o visokom obrazovanju, Porodični zakon, Zakon o obligacionim odnosima itd.).

#kako prepoznati diskriminaciju?

Diskriminacija na osnovu spola/roda npr. kritiziranje nastupa, izgleda, stila konkretne osobe; umanjivanje ili omalovažavanje radnog doprinosa i rezultata (važno: razlikovati seksualno uznemiravanje i spol kao osnov diskriminacije)

- Nejednak tretman novinara/ki zbog nacionalne pripadnosti (odbijanje davanja izjave)
- Novinar/ka može biti diskriminirana po više osnova u jednoj oblasti (takozvana „višestruka diskriminacija“ – npr. spola, etničke pripadnosti, jezika) ili po jednom osnovu u više oblasti.
- Diskriminatorški komentari na društvenim mrežama, ili komentarima na online portalima upućeni novinarima/ka a koji se odnose na gore pomenuto

#šta se može uraditi?

- Žalba Instituciji ombudsmena BiH
- Posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije (uključuje mobing i seksualno uznemiravanje)
- Prekršaji
- Tužba (parnični postupak po Zakonu o radu)
- Diskriminacija.ba – Besplatna pravna pomoć ili pravni savjet
- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

2.6. drugi oblici online uznemiravanja/napada

U ovom dijelu dat će se kratak pregled online napada na novinare, a koji nisu iscrpljeni prethodnim naslovima. Ovi napadi se dešavaju nešto rjeđe u BiH, a gotovo se uopće ne prijavljuju i ne procesuiraju.

#cyber kriminal

Pod cyber kriminalom podrazumijeva se “kriminal koji se odnosi na bilo koji oblik kriminala koji se može izvršavati sa kompjuterskim sistemom i mrežama, u kompjuterskim sistemima i mrežama ili protiv kompjuterskih sistema i mreža” (Porobović i Bajraktarević 2012: 15). To je kriminal koji se odvija u elektronskom okruženju, a kod kojeg se korištenje kompjuterske tehnologije i informacionih sistema ispoljava kao način izvršenja krivičnog djela (npr. hakiranje stranica) ili se kompjuter upotrebljava kao sredstvo ili cilj izvršenja, čime se ostvaruje određena posljedica (onemogućavanje rada novinara/medija, brisanje podataka, krađa podataka, ukidanje profila na društvenim mrežama).

U BIH se ovom vrstom krivičnih djela bave odjeli za cyber kriminal – na nivou FBiH Federalna istražna služba kriminalističke policije (te kantonalni MUP-ovi). U RS-u je nadležna Jedinica za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku, a **krivična djela** visokotehnološkog kriminala propisana su Krivičnim zakonom Republike Srpske i u ovu grupu spadaju: **krivična djela** protiv sloboda i prava građana, spolnog integriteta i krivična djela protiv imovine, te protiv privrede i platnog prometa.

#cyber napadi/hakiranje sajta

Cyber napade obično definiramo kao “provaljivanje” u online uređivački sistem treće strane (DoS napadi; brisanje članaka). Prema *Specijalnom izvještaju o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini*, registrirano je pet takvih napada, po dva napada u 2014. i 2015. godini i jedan u 2016. godini. Važna napomena ovdje je da „ova vrsta online napada može postati efikasno sredstvo zatvaranja medija, njihovog gašenja, s obzirom na to da će se mediji suočiti sa nedostatkom prihoda za period kad ne budu u mogućnosti da funkcioniraju“ (Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini 2017: 49).

Maliciozni softver (engl. malware - malicious software) je softver koji je dizajniran da se “infiltrira u kompjuterski sistem” (bez znanja i pristanka korisnika). Ovim nazivom su obuhvaćeni “zlonamjerni” softveri kojima se nanosi šteta na korisničkom računaru (najpoznatiji: špijunski

programi, trojanski konj, računarski virusi). Prema preporuci Jedinice za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS “najjednostavniji i najefikasniji način da se zaštitite od ove vrste opasnosti jeste da koristite odgovarajući antivirusni softver”.

“**Nasilje putem blogova** odnosi se najprije na “otimanje” blogova drugim ljudima (žrtvama), te nadopunjavanje ličnim uvredama ili seksualnim sadržajima. Takvim oblikom nasilja narušava se ugled i ugrožava privatnost druge osobe” (“Nasilje putem bloga”, web stranica Jedinice za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS).

#povreda privatnosti

Dešava se kada se zloupotrebljavaju (neovlašteno prikupljaju i koriste) lični podaci novinara. Ovdje pripada i **public shaming** – tzv. “kazna putem lišavanja ugleda”. Online shaming/sramoćenje je oblik internet nasilja u kojima se mete javno ponižavaju korištenjem tehnologije poput novih medija i društvenih mreža. Online sramoćenje uključuje objavljivanje privatnih informacija na internetu (pod nazivom **doxing**), što često dovodi do poruka mržnje i prijetnji smrću koje se koriste da se zastraši osoba koja je meta napada.

#zloupotreba društvenih mreža

Društvene mreže se koriste kao pogodno tlo za različite vrste napada, što uključuje, pored gore obrađenih, i uhođenje, befriending/following s namjerom približavanja s nejasnim/sumnjivim motivacijama, anonimno širenje dezinformacije ili propagande online.

#šta se može uraditi?

- Korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja
- Krivična prijava
- Prigovor na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH
- Linija za pomoć novinarima

#godigitalagainsttharassment

#prevencija

Postoje određeni načini preventivne zaštite online koje je preporučljivo koristiti. Obično se može reagirati tek kada se nasilje desi (poput prijave administratoru) no vrijedi koristiti opće savjete kako bi rad i vidljivost online novinarima bili što sigurniji.

Bežična lokalna mreža (WLAN) je osjetljiva na napade, zbog čega se savjetuje oprez i svakako mjere predostrožnosti poput aktiviranja sigurnosnih mjera. Ono o čemu treba voditi računa su lozinke: potrebno ih je mijenjati jer su lozinke proizvođača/fabričke obično poznate svima. Također, “lozinke koje se koriste za sve vrste korisničkih računa online (e-mail, društvene mreže, blogovi, forumi itd.) trebaju biti sigurne (kombinacija slova, brojeva, znakova; velikih i malih slova; izbjegavati predvidljive lozinke poput datuma, imena; povremeno mijenjati lozinke i ne čuvati ih na jednom mjestu). Ne koristiti istu lozinku za različite namjene, npr., za obezbjeđenje računara, pristup elektronskoj pošti i pristupanje drugim nalozima” (“Zloupotreba internet naloga”, web stranica Jedinice za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS).

Većina chatova sadrži mogućnost blokiranja ili ignoriranja, kojima se zaustavljaju daljnje poruke od neželjenih korisnika. Na većini foruma postoji mogućnost “obavijestiti moderatora” ispod nečijeg zapisa, tako da jednim klikom možete obavijestiti

moderatora o onome ko zloupotrebljava forum. Moderator ili **administrator** će izbrisati taj zapis, upozoriti korisnika ili mu zabraniti pristup ako se to ponovi.

Ako ne želite da se vaš blog pojavljuje u rezultatima pretraživanja, možete kreirati poseban file u kojem ćete od pretraživačkih službi zatražiti da ignorišu vaš domen. Takav file imat će naziv robots.txt. Ne ostavljajte blog otvorenim, a računar bez nadzora, ne navodite u blogu lične i detaljne informacije.

Antivirusni softver mora biti redovno održavan u skladu s uputstvima koja se nalaze u samom programu. Ukoliko je vaš sistem zaražen malicioznim softverom potrebno je da se diskonektujete s interneta i uz pomoć antivirusnih softvera skenirate računar i otklonite maliciozni softver. Također, redovno pravite kopije svih podataka koji su vam bitni zato što ne postoji apsolutna zaštita od virusa i drugog neželjenog softvera.

Najsigurniji način zaštite podataka od neovlaštenih lica jeste da obezbijedite da ova lica nemaju pristup vašem računaru. Međutim, ukoliko šaljete podatke putem elektronske pošte ne možete biti apsolutno sigurni da će ovim podacima imati pristup samo ono lice kojem su upućeni. U ovim slučajevima preporučuje se upotreba enkripcije. Jedan od najpoznatijih programa za kriptografiju je Pretty Good Privacy, poznatiji kao PGP, ali postoje i mnogobrojni slični programi koje možete pronaći

na internetu. Uz pomoć navedenih programa moguće je obezbijediti elektronsku poštu, hard disk, folder s podacima pa čak i pojedinačni Word dokument.

***Savjeti za prevenciju su preuzeti sa zvanične web-stranice Jedinice za visokotehnoški kriminalitet i operativnu tehniku RS.**

#1: osiguranje dokaza o izvršenom online napadu

Za bilo koji od narednih postupaka važno je, kao i u offline prostoru, obezbijediti svojevrsni dokaz da se napad/nasilje desilo. U online prostoru, iako se čini “neuhvatljivim”, podaci o nasilju su vrlo vidljivi i mogući za pohranjivanje. Digitalni dokazi su informacije pohranjene, primljene ili poslone s elektronskog uređaja i prikupljene u istražnom postupku te, kao takve, imaju veliki značaj u procesu dokazivanja djela online napada. Bitno je: napraviti screen shot komentara, e-maila, poruke, naslova, teksta – neovisno da li se radi o nasilju učinjenom u privatnom online prostoru (interna prepiska, lični/profesionalni e-mail, poruka s društvenih mreža) ili javno (na portalima, u komentarima, u statusima) – osim ako određeno djelo zahtijeva da je napad učinjen javno (poput klevete ili govora mržnje). Ovi dokazi moraju sadržavati (mora biti vidljivo) – naziv/ime/nadimak pošiljaoca (vidljivo da je ta osoba poslala sadržaj), e-mail/profil/ime/nadimak koji žrtva nasilja koristi (vidljivo da je sadržaj upućen žrtvi), datum slanja, datum prijema/otvaranja/objave, datum pristupa sadržaju (tj.kada ga je žrtva vidjela – uradila screenshot), jasno čitljiv sadržaj kojim se vrši nasilje. Preporučuje se pohrana dokaza na više mjesta – vlastiti računar, poslovni računar, USB, mobitel, drugi računarski uređaj i svakako printanje. Preporučuje se i prosljeđivanje linkova, screenshotova, e-mailova, poruka (tj.onoga čime se napad počinio) advokatu, uredniku, prijateljima, policijskoj upravi, kao dodatna mjera osiguranja

materijala. Ovi materijali će biti korisni za sve dolje opisane sudske i vansudske postupke, a neki od njih direktno propisuju obavezu dostavljanja istih (radi “činjenja vjerovatnim” da se djelo napada desilo). Obezbeđenje ovih materijala dokazuje da se, posebno u javnom online prostoru, nasilje desilo (datum, objave) i sprečava da se brisanjem tog sadržaja učini da “nestane”. Također, bitno je radi identifikacije počinioca (IP adresa), ukoliko dolazi od anonimnog (nickname) lica.

#obraćanje uredniku

Ukoliko se nasilje desilo direktno novinaru, ne redakciji (poslodavcu), obraćanje uredniku je jedan od prvih koraka. Da li urednik/poslodavac može i želi poduzeti daljnje mjere u zaštiti novinara je pitanje svakog konkretnog slučaja. Ukoliko se radi o freelance (neovisnom) novinaru, izostanak podrške urednika/redakcije ih čini ranjivijom skupinom i time češće metom napada. Tada se preporučuje obraćanje

U slučaju e-mail prijatnji, uznemiravanja i praćenja, službeni potencijalni digitalni dokazi nadležnih organa (prikupljanje u službenom postupku) uključuju:

- Kompjutere
- Ručne mobilne uređaje
- PDA uređaje ili adresare
- Liste telefonskih poziva
- Dnevnike ili zapisnike o nadgledanju
- Dokaze o istraživanju podataka o žrtvama
- E-mailove, zabilješke, i pisma
- Finansijsku ili imovinsku dokumentaciju
- Štampane fotografije ili slike
- Pravne dokumente
- Informacije o internet aktivnostima
- Štampane mape

strukovnim udruženjima novinara (Udruženje BH Novinari, Vijeće za štampu), te razmatranje institucionalnih mehanizama zaštite (prijava policiji, ombudsmenima, tužba). Još jedan alat je svakako razgovor s urednikom o mogućnosti prethodnog pregleda komentara prije objave, posebno u slučajevima kada se očekuju napadi.

#demanti

Novinari mogu tražiti objavu ispravke navoda (demanti) sadržaja koji je neistinit i uvredljiv. Isti se podnosi u pisanom obliku sa tačno navedenim sadržajem povodom kojeg se traži ispravka (datum, mjesto objave, autor ukoliko je poznat) i obrazloženjem šta je neistinito u objavljenom sadržaju online. Zahtjev za ispravkom se može podnijeti samostalno, putem zastupnika (punomoćnika, najčešće advokata), dok Vijeće za štampu BiH pruža opciju ulaganja prigovora na pisanje medija. Kako nemaju svi online dostupni sadržaji karakteristike medija (poput, npr., ličnih profila na društvenim mrežama), utoliko ovaj postupak u slučajevima online klevete ima ograničenja.

#podnošenje zahtjeva/prijave za pokretanje disciplinskog postupka (mobing i seksualno uznemiravanje)

Zahtjev/prijava za pokretanje disciplinskog postupka se podnosi u skladu s odgovarajućim propisom kojim je uređen disciplinski postupak (poslodavci, javne institucije). Pored obaveznih elemenata koji sadrži svaki zahtjev/prijava, u zahtjevima kojima se traži utvrđivanje odgovornosti zbog seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja na osnovu spola veoma je značajno navesti sve elemente ovih djela.

Bilo koje krivično djelo ili saznanja o njegovom počinjenju možete prijaviti lično u službenim prostorijama Federalne uprave policije (sjedište, terenski uredi i detašmani), kao i putem lično potpisane predstavke s kontakt-podacima prijavitelja.

Također, možete pozvati i naše Operativno dežurstvo na broj

033-261-300!

Jedinica za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS ima i predviđenu formu online prijave krivičnog djela iz oblasti cyber kriminala, dostupnu na: http://mup.vladars.net/vtk/kontakt/kontakt_lat.html.

#2: krivična prijava

Podnosi se nadležnom tužilaštvu, direktno (samostalno ili putem advokata). Prijava krivičnog djela (npr. prijetnja u okviru djela *Ugrožavanje sigurnosti*) može se podnijeti nadležnoj policijskoj upravi (prema prebivalištu oštećenog ili mjestu počinjenja djela). Prijava se podnosi usmeno i/ili pisanim putem uz predočenje dokaza (screenshot, print s web-portala, e-maila, društvene mreže na kojem je vidljiv izvor – link, autor poruke, datum).

Policijske uprave su obavezne prijavu obraditi, identificirati pošiljaoca, obavijestiti podnosioca o identitetu napadača te dostaviti nadležnom tužilaštvu. Tužilaštvo ispituje osnovanost prijave (postojanje krivičnog djela) te donosi odluku o (ne)pokretanju krivičnog postupka. Tužilac neposredno odlučuje o sadržaju naredbe za

Odgovore o najčešćim pitanjima povodom postupka krivične prijave (nadležnost, tok, termini) možete naći ovdje: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=6&id=53&jezik=b>

provođenje istrage i sadržaju optužnice, te odlučuje i o kvalifikaciji krivičnog djela. Podnositelj prijave se mora obavijestiti o toku istrage, postupku ili odbacivanju krivične prijave. Ukoliko se ne angažuje advokat (nije obavezno), ovaj postupak za podnosioca nema troškove za pokretanje i vođenje (niti u policijskoj upravi niti u Tužilaštvu i Sudu BiH).

Jedinica za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS ima i predviđenu formu online prijave krivičnog djela iz oblasti cyber kriminala, dostupnu na: http://mup.vladars.net/vtk/kontakt/kontakt_lat.html.

#tužbe i prekršaji

Radi se o postupcima za čije pokretanje i vođenje je potrebno stručno advokatsko znanje (angažman advokata). Podnošenje tužbe podrazumijeva troškove – sudski (takse, vještačenja) i advokatski troškovi. Tužbe se podnose nadležnim sudovima. Postoje pravni lijekovi protiv odluka suda.

#tužba za naknadu štete za klevetu

Tužbom za klevetu se traži da sud utvrdi da je objavljena informacija neistinita i da za oštećeno lice (tužioca) predstavlja klevetu, a što je osnov da se dosudi određen novčani iznos kao satisfakcija za pretrpljenu štetu (prema Zakonu o obligacionim odnosima, “šteta” se tretira kao nematerijalna šteta nastala radi povrede časti i ugleda). U tom smislu, naknada štete vrši se isključivo s namjerom naknade štete nanesene ugledu oštećenog, a ta naknada mora biti proporcionalna prouzrokovanoj šteti. Sud je dužan da ispita da li postoji mogućnost mirenja stranaka, kako bi se izbjeglo daljnje vođenje postupka. Zbog online objavljenog sadržaja preporučuje se obezbjeđenje dokaza o objavi i izvoru klevetničkog sadržaja (screenshot, iz kojeg je vidljiv link objave, autor, datum objave te datum pristupa/printa). Rokovi za podnošenje tužbe za zaštitu od klevete su tri mjeseca od dana

saznanja za objavljenu netačnu informaciju i za identitet štetnika (subjektivni rok), i jedna godina od dana objavljivanja netačne informacije (objektivni rok).

#tužba za seksualno uznemiravanje

Ukoliko se želi pokrenuti postupak za zaštitu od diskriminacije pred sudom, u slučaju uznemiravanja, onda se u tužbi mora svakako istaći da je ovakvo ponašanje: neželjeno sa pozicije žrtve; bilo uslovljeno nekom karakteristikom ili osobinom žrtve (npr., spol-osnov diskriminacije); kao cilj ili rezultat imalo povredu dostojanstva tužioca; uzrokovalo strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje (npr., u kojem je licu koje pripada određenoj grupi postalo teško obavljati radne zadatke).

#posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije (antidiskriminatorne tužbe – uključuje mobing i seksualno uznemiravanje)

Lica koja su pretrpjela bilo koji oblik diskriminacije (uključujući i mobing) mogu ovim tužbama tražiti: utvrđivanje diskriminacije (povrijeđeno pravo na jednako postupanje); zabranu ili otklanjanje diskriminacije (zabrana preduzimanja radnji kojima se krši ili može prekršiti pravo na jednako postupanje, odnosno izvršavanje radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice); naknadu štete (nadoknada materijalne i nematerijalne štete uzrokovane povredom prava zaštićenih Zakonom o zabrani diskriminacije); objava presude u medijima kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika. Rok za podnošenje tužbe na osnovu člana 12. iznosi tri godine od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje pet godina od dana učinjenja povrede (kod kontinuirane diskriminacije rok se računa od dana posljednje učinjene radnje). U ovim postupcima, kada osoba

ili grupa osoba, na osnovu njima raspoloživih dokaza, učine vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani. U slučaju kada sud razmatra predmet o kojem je Institucija ombudsmena već donijela preporuku, koja se koristi kao dokaz, sud je dužan u skladu s pravilima postupka razmotriti preporuke Ombudsmena.

Pokretanje i vođenje tužbi za zaštitu od diskriminacije vode se kao parnični (građanski) postupci i podrazumijevaju troškove – sudski (takse, vještačenja) i troškove advokata. Nadležan je općinski/osnovni sud u kojem boravište ili sjedište ima osoba, državna institucija ili preduzeće protiv kojeg se pokreće sudski postupak. Postupak se pokreće tužbom i odvija se prema pravilima entitetskih zakona o parničnom postupku. Žrtva diskriminacije iznosi pred sudom činjenice, dostavlja dokumente kojima će sudu učiniti vjerovatnim da je bila diskriminirana – zaposleni koji tuži mora predstaviti sudu dokaze o neuobičajenom, nezakonitom, nemoralnom ponašanju poslodavca ili drugog zaposlenog, koje bi upućivalo na to da je ovaj imao namjeru da mobira. Nakon toga, tuženi (poslodavac ili zaposleni) morat će da dokaže da nije kriv, odnosno da njegovo ponašanje nije zaista bilo usmjereno ka tome da počini mobing. Kao dokazi o online mobingu mogu služiti: svaki pisani dokument (zvanične ili nezvanične prirode) koji potiče od mobera; pisana komunikacija s moberom (e-mailovi, SMS-poruke); izjave svjedoka (kolega ili trećih lica koja su prisustvovala nekoj od radnji mobiranja); medicinska dokumentacija (koja pokazuje narušeno zdravlje žrtve mobinga, kao i njen psihički odnos prema poslu, poslodavcu i kolegama, a koji je prouzrokovan radnjama mobinga). Iz diskriminacija.ba preporučuju svakome ko sumnja da je žrtva mobinga da vodi poseban dnevnik, u koji bi zapisivao (uz priložene dokaze) svaku od radnji za koju sumnja da predstavljaju mobing. Ovakav dnevnik bi

sadržavao datume, tačno vrijeme, navođenje osobe/osoba koje su preduzele neku od radnji mobinga, kao i detaljan opis te radnje, eventualnih svjedoka, ili drugih načina da se dokaže da je do nemilog događaja zaista došlo.

Razlika između sudskog postupka i žalbe Instituciji ombudsmena BiH (pogledati niže) jeste u tome što postupak pred sudom rezultira obavezujućom sudskom odlukom, dok Ombudsmen izdaje pravno neobavezujuće preporuke.

#prekršajni postupci

Prekršajni postupak pokreće se i vodi na osnovu zahtjeva ovlaštenog organa ili oštećenog; prekršajnog naloga, u skladu sa važećim zakonima. Prekršaji se mogu voditi samo za djela koja su propisana kao prekršaji. Različiti zakoni propisuju prekršajne odredbe i nadležnosti organa za pokretanje prekršajnog postupka (npr., po Zakonu o zabrani diskriminacije, Institucija ombudsmena BiH, u okviru svojih ovlasti, može pokrenuti prekršajni postupak u slučajevima diskriminacije pojedinaca, odnosno intervenirati u toku postupka koji se već vodi, kad god ustanovi da je takva aktivnost neophodna pri obavljanju njenih dužnosti), ali se prijava može vršiti u nadležnoj policijskoj upravi neposredno od strane novinara (oštećenog). Prekršajni postupak se vodi pred nadležnim sudovima.

#4: ostalo

#žalba Instituciji ombudsmena BiH povodom diskriminacije

Žalba se izjavljuje pisanim putem, odnosno putem pošte, faxes, e-maila ili ličnim dostavljanjem. U žalbi treba iznijeti kraći opis događaja, činjenica ili odluka koji su doveli do podnošenja žalbe. Žalba mora biti potpisana od osobe koja žalbu izjavljuje ili ovlaštenog opunomoćenika. Uz žalbu

je poželjno priložiti fotokopije dokumentacije koja je relevantna, ukoliko ista postoji. Institucija može odbiti da razmatra anonimne žalbe za koje smatra da su zlonamjerne, neosnovane, u kojima nema žalbe, koje nanose štetu trećim licima ili koje su Instituciji predočene izvan roka od 12 mjeseci nakon pojave događaja, činjenica ili odluka na koje se lice žali.

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, ukoliko utvrdi povredu prava, izdaje preporuke nadležnim organima da poduzmu mjere kako bi se ispravile povrede ljudskih prava ili slabo funkcioniranje uprave. Također, Institucija savjetuje građane kako da iskoriste najpogodnija pravna sredstva ili ih upućuje na odgovarajuće institucije. Za više konsultovati *Priručnik za postupanje ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije*.

Institucija ne zastupa podnosiocima žalbi pred javnim organima, ne piše podneske ili žalbe u njihovo ime. Žalbu Instituciji ombudsmena može podnijeti samostalno novinar koji je žrtva mobinga. Podnošenje žalbe i postupak po istoj u Instituciji ombudsmena BiH je besplatan i ne zahtijeva pomoć savjetnika ili advokata. Ukoliko istraga po uloženoj žalbi rezultira utvrđivanjem povrede prava i sloboda, Institucija ombudsmena izdaje preporuke o tome kako je otkloniti.

Preporuke Institucije ombudsmena su pravno neobavezujuće, ali u slučaju nepostupanja po preporuci u predmetu diskriminacije predviđena je mogućnost korištenja mehanizma prekršajne odgovornosti. Preporuka Ombudsmena BiH u sudskom postupku po istom slučaju diskriminacije najčešće se koristi kao dokaz da je došlo do povrede prava, pa sudovi uglavnom odlučuju na isti način kao i Ombudsmen BiH. U praksi se može desiti da ove dvije institucije ne donesu istu odluku za isti slučaj, odnosno da sud donese odluku protivno preporuci Ombudsmena BiH. Naime, sud nije zakonski obavezan da prihvati preporuku Institucije ombudsmena BiH.

#ulaganje prigovora na pisanje online medija, Vijeće za štampu u BiH

Za ulaganje ovog prigovora potrebno je uputiti pismeni prigovor na sadržaj za koji smatrate da nije u skladu s Kodeksom za štampu i online medije BiH, tražeći objavu demantija, dopunu informacija, objavljivanje ispravke ili izvinjenje. U isto vrijeme poslati svoju reakciju Sekretarijatu Vijeća, putem pošte ili e-maila info@vzs.ba, uz objašnjenje i precizne naznake gdje i kada je objavljen tekst na čiji se sadržaj žalite. Po mogućnosti, poslati i kopiju spornog teksta.

Za online medije rok prijave traje sve dok je sporni sadržaj dostupan na web-portal. Ulaganje prigovora i postupanje Vijeća za štampu po istom je besplatan. Radi se o mehanizmu samoregulacije, Vijeće ne može izreći sankciju, već posreduje kao medijator između žalitelja i online medija. Primjena odluka Žalbene komisije (Žalbena komisija je dio VZŠ-a) o kršenjima novinarskih normi zavisi od dobre volje medijskih rukovodstava, koja nije uvijek prisutna. Ovaj se sistem tek počeo uvoditi u sektor online medija. Vijeće za štampu nema mandat niti mogućnost redovnog praćenja medijskih sadržaja, te uglavnom reagira nakon dobijanja žalbi.

#linija za pomoć novinarima

Djeluje u okviru Udruženja BH Novinari kao institucija za podršku i pomoć novinarima u ostvarivanju njihovih svakodnevnih poslova, kao i u zaštiti njihovih prava i sloboda. Javiti se mogu novinari ukoliko su doživjeli prijetnje ili bilo kakvo ometanje pri obavljanju novinarske dužnosti putem telefona (033/217-302) ili na adresu Udruženja „BH Novinari“.

Linija za pomoć novinarima uvijek reagira, dok se mehanizmi reagiranja razlikuju u skladu sa slučajevima: za govor mržnje i prijetnje šalju

se dopisi policijskim stanicama, ministarstvima unutrašnjih poslova, OSCE-u, ombudsmenima (podaci Udruženje „BH Novinari“). Za prijavu djela usmjerenog protiv novinara se popunjava formular. Udruženje nadalje poduzima različite korake: pruža pravne savjete, obraća se nadležnim tijelima i/ili institucijama, informira javnost (saopćenja o osudi napada), u pojedinim slučajevima angažira advokata za pokretanje sudskog postupka. Za svaki specifični slučaj potrebno je direktno se obratiti Udruženju.

#korištenje online alata za prijavu neprimjerenog sadržaja

Uklanjanje sadržaja s društvenih mreža jeste opcija koju pružaju najzastupljenije/najpopularnije online mreže. Zahtjevi za uklanjanje sadržaja su dostupni na svakoj od mreža (npr., Facebook, Instagram, Twitter, YouTube). Prijavom neprimjerenog sadržaja (zbog, npr., uvredljivog sadržaja, govora mržnje) Facebook će razmatrati prijavljeni sadržaj, a koliko će taj proces trajati i da li će se provesti suspenzija sadržaja ili cijelog profila nema garancije niti pravila (postoji mogućnost da uopće neće reagirati). Twitter je 2017.godine objavio

Twitter je zabranio korisnicima da zloupotrebljavaju ili prijetu drugima kroz informacije na profilu, uključujući i korisnička imena. Zaštita korisnika je proširena na zabranu "prijetnje nasiljem protiv drugih, ili promoviranjem nasilja protiv drugih". Zabrana se odnosi ne samo na direktnu prijetnju iz tvita, već i sam kontekst tvitova i komunikacije, posebno u slučajevima kada više korisnika, kao grupa, zlostavljaju određenu osobu ili grupu ljudi. Korisnicima koji se ovako ponašaju prijeti blokiranje naloga na određeno vrijeme ili trajno, i obavezna telefonska autorizacija naloga, čime će se smanjiti nivo anonimnosti naloga.

da će se govor mržnje na fotografijama tretirati poput grafičkog nasilja i sadržaja za odrasle, a zabranjeni nasilni sadržaj se odnosi i na sadržaje na korisničkim profilima. Twitter obećava da će banirati i brisati sve objave korisnika koje veličaju nasilje, umjesto što su do sada samo zabranjivali one tvitove (za prijavu spornog tvita, odaberete poslednju opciju "it's abusive or harmful"), koji su promovirali prijetnje. YouTube brže reagira i uklanja sporne videosnimke, ukoliko procijene da su s pravom prijavljeni. Postoji mogućnost uklanjanja određenih sadržaja iz pretraživačkih alata ili njegovo pomjerenje u rezultatima pretrage (npr., Google koji reagira najbrže, u razmatranje uzima i pojedinačnu prijavu i odgovara u roku od 24 sata). Prijava za svaki navedeni online servis je dostupna uz svaki objavljeni sadržaj.

#diskriminacija.ba – besplatna pravna pomoć ili pravni savjet

Povodom diskriminacije omogućeno je tražiti besplatnu pravnu pomoć ili pravni savjet na portalu posvećenom diskriminaciji – www.diskriminacija.ba. Upiti se mogu dostaviti putem e-maila (info@diskriminacija.ba) ili kontakt-forme dostupne na portalu (Prijavi slučaj diskriminacije – <http://diskriminacija.ba/prijavi>). Upiti se mogu dostavljati anonimno.

#godigitalagainstharassment

- Anonimni komentari** ● Nemogućnost identifikacije autora komentara. Većina zemalja dopušta anonimne komentare korisnika online sadržaja, ali se takva praksa pokazala prilično problematičnom (prijetnje, govor mržnje, vulgarnosti).
- Administratorska verifikacija** ● Veliki broj portala u BiH ne koristi administratorsku verifikaciju kada je riječ o komentarima. Komentari su otvoreni i uglavnom anonimni, pa samim tim više izloženi govoru mržnje, prijetnjama i vulgarnostima. Iskustva online portala, koji koriste administratorsku verifikaciju ili drugi vid kontrole komentara, pokazuju da se od neželjenih prijetnji i vulgarnosti može i treba zaštititi.
- Autocenzura** ● Samocenzura novinara – svjesno ograničavanje slobode zbog moguće službene kontrole. Ograničavanje slobode medijskog i javnog izražavanja vlastitom voljom, bilo zbog pritiska vlasti ili jakih interesnih grupa, zbog uticaja političkih i društvenih okolnosti, straha od posljedica istinitoga i cjelovitoga pisanja i uređivanja, bilo zbog posebnih karijernih i materijalnih razloga.
- Cenzura** ● Cenzura u općem smislu znači postupak nadziranja i ograničavanja slobode izražavanja. Usmjeren je na kontrolu publikacija, medija, zabavne literature i slično, a sve kako bi se spriječilo nanošenje štete interesima vlade, države, nekih elita ili društvenih normi.

Član 10. Evropske konvencije ● “(1) Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

(2) Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijevati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, sprečavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprečavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.”

Član 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima ● “Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.”

Doxing ● Podrazumijeva istraživanje i emitiranje ličnih podataka o pojedincu, često s namjerom da nanese štetu toj osobi. Često može dovesti do iznuđivanja, prinude, uznemiravanja i drugih oblika zlostavljanja.

Konvencija o kibernetičkom kriminalu (ili Konvencija o visokotehnoškom kriminalu) ● Konvencija pripada u “okvirne konvencije” s obzirom na činjenicu da njene odredbe nisu direktno primjenljive i svaka država trebala bi ih implementirati u nacionalno zakonodavstvo. Predviđa četiri grupe krivičnih djela: 1) Krivična djela protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti kompjuterskih podataka i sistema (nedozvoljen pristup, nezakonito presretanje, povreda integriteta (ometanje) podataka, povreda integriteta (ometanje) sistema, zloupotreba

uređaja); 2) Kompjuterska krivična djela (falsificiranje/krivotvorenje, prevara/prevare); 3) Krivična djela u vezi sadržaja (dječija pornografija); 4) Krivična djela u vezi napada na intelektualnu svojinu.

- Krivično djelo** ● Protivpravno djelo koje je zakonom propisano kao krivično djelo, čija su obilježja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivičnopravna sankcija. Krivično djelo se može učiniti činjenjem ili nečinjenjem.
- Krivična prijava** ● Obavijest nadležnom tužiocu da je učinjeno neko krivično djelo. Prijava se podnosi pismeno i usmeno.
- Ograničenje slobode izražavanja** ● Sloboda izražavanja nije apsolutno pravo: ono može biti podvrgnuto određenim ograničenjima, ali samo onim koja su predviđena zakonom i koja su potrebna radi poštivanja prava i ugleda drugih; zaštite državne sigurnosti, javnog reda; zdravlja ili morala.
- Pozivanje na nasilje** ● Svako izražavanje mrzilačkog mišljenja ili ideje koja za cilj ima tjerati druge da počine zabranjeno djelo. Nijedna od odredbi u krivičnim zakonima u BiH, koja se tiče ovog krivičnog djela, ne sadrži termin “pozivanje na” ili ekvivalentnu formulaciju koja bi ukazala na to da bitan element podsticanja mora biti komunikacija informacija ili ideja.
- Public shaming (javno sramoćenje)** ● Objavljivanje polu–privatnih informacija o novinaru, na platformi na kojoj je sadržaj dostupan većoj publici s namjerom da ga zastraši.

Sloboda izražavanja ● Obuhvata slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice. Kada je povrijeđena sloboda izražavanja to nije samo kršenje prava te osobe [novinara], već se time krši i pravo drugih da “prime” informacije i ideje. Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.

Trol (trolling) ● Eksplicitno agresivno i uvredljivo verbalno ponašanje koje ima za cilj blokiranje ili uništavanje razgovora. Ne mora nužno biti usmjereno na konkretnog novinara, već na ulogu novinara uopće, pored ostalih kolega i komentara. Kada je posebno usmjeren protiv pojedinih novinara (ili drugih komentatora) s ciljem da ih zastrašuje, trolling se smatra maltretiranjem. Najčešće sadrži psovke i uvrede.

Urednička odgovornost ● “Najvažnija odgovornost novinara i urednika je da osiguraju da cijeli njihov rad bude usmjeren ka poštivanju istine, kao i prava javnosti da zna istinu. Novinari će u svakom trenutku obavljati svoj posao u duhu pravednosti, istinitosti i pristojnosti pri sakupljanju informacija, izvještavanju i predstavljanju mišljenja. Plagijati, falsifikovanje, namjerno prikrivanje važnih činjenica, primanje mita ili usluga koje bi uticale na rad izvještača ili urednika, najteži su moralni prekršaji ove profesije.”(Kodeks za štampu BIH, član 2)

Knjige i publikacije

A Difficult Profession Media Freedom Under Attack in the Western Balkans (2015). Human Rights Watch. Dostupno na: <https://www.hrw.org/report/2015/07/15/difficult-profession/media-freedom-under-attack-western-balkans> (stranica posjećena 4.4.2018).

Bieber, F., Kmezić, M. (2015). *Media Freedom in the Western Balkans*, Authors: Balkans in Europe, Policy Advisory Group. Dostupno na: <http://www.biepag.eu/publications/media-freedom-in-the-western-balkans/> (stranica posjećena 14.4.2018).

Cvjetičanin, T., Sali-Terzić, S., Dekić, S. (2010). *Strategije isključivanja: govor mržnje u BH javnosti*. Sarajevo: Mediacentar. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/content/consectetuer-iustum-rusticus-utinam> (stranica posjećena 15.4.2018).

Griffen, S. (2017). *Defamation and Insult Laws in the OSCE Region: A Comparative Study*, OSCE Representative on Freedom of the Media. Dostupno na: <https://www.osce.org/fom/303181> (stranica posjećena 5.4.2018).

Halilović, M., Džihana, A. (ur.). (2012). *Medijsko pravo u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini.

Henrichsen, J., Betz, M., Lisosky, J. (2015). *Building Digital Safety For Journalism - A Survey Of Selected Issues*, Paris: UNESCO. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002323/232358e.pdf> (stranica posjećena 30.3.2018).

Hodžić, E., Mehmedić, A. (ur.). (2014). *Krivična djela počinjena iz mržnje: izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH*. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.

“Kodeks za štampu i online medije BiH”. Dostupno na: https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9 (stranica posjećena 14.4.2018).

Krivična djela počinjena iz mržnje: Regulativa i praksa u BiH. Dostupno na: <https://opservatorij.wordpress.com/krivicna-djela-pocinjena-iz-mrznje-regulativa-i-praksa-u-bih-11/> (stranica posjećena 15.4.2018).

Krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti: Nepreciznost norme i problemi u njejoj praktičnoj primjeni u Bosni i Hercegovini (Policy memo). (2016). Analitika – Centar za društvena istraživanja. Dostupno na: http://www.analitika.ba/sites/default/files/publikacije/policy_memo_-_izazivanje_mrznje_-_web_-_19decembar_0.pdf (stranica posjećena 15.4.2018).

Letinić, A., Horvat, M., Sesar, J., Mrakovčić, M. (ur). (2016). *Čitajmo između redaka – Priručnik za razvoj medijske pismenosti*. Zagreb: GONG i KURZIV. Dostupno na: http://www.gong.hr/media/uploads/med_pismenost_pub.pdf (stranica posjećena 22.4.2018).

Maljević, A. , Vujović, S. (2013). *Vodič za procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.

Media Freedom and Integrity in the Western Balkans: Recent Developments (2015). European Fund for the Balkans. Dostupno na: <http://balkanfund.org/wp-content/uploads/2015/03/Media-freedom-and-integrity-in-the-Western-Balkans-Recent-developments.pdf> (stranica posjećena 14.4.2018).

New Challenges to Freedom of Expression: Countering Online Abuse of Female Journalists (2016). OSCE Representative on Freedom of the Media. Dostupno na: <https://www.osce.org/fom/220411?download=true> (stranica posjećena 30.3.2018).

Petković, B., Hodžić, S.(ur) (2014). *Značaj medijskog integriteta: Vraćanje medija i novinarstva u službu javnosti*. Sarajevo: Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar”.

Porobović, M., Bajraktarević, M. (2012.). *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*. Dostupno na: <https://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/faces/> (stranica posjećena 30.3.2018).

Priručnik za postupanje ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije (2016). Sarajevo: Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Dostupno na http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2016101419280006eng.pdf (stranica posjećena 15.4.2018).

Raosavljević, P. *Govor mržnje u Bosni i Hercegovini – unapređenje regulative u BiH u skladu sa međunarodnim standardima*. Dostupno na: <http://univerzitetpim.com/wp-content/uploads/2016/11/Govor-mrznje-u-Bosni-i-Hercegovini.pdf> (stranica posjećena 14.4.2018).

Sali-Terzić. S. (2013). *Govor mržnje u BiH: Međunarodni standardi ljudskih prava i pravni okvir u BiH*. Dostupno na: <http://bhnovinari.ba/bs/2013/01/15/govor-mrnje-meunarodni-standardi-ljudskih-prava-i-pravni-okvir-u-bih/>(stranica posjećena 14.4.2018).

Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta. Dostupno na: <http://www.mediadefence.org/sites/default/files/resources/files/MLDI.IPI%20defamation%20manual.Croatian.pdf> (stranica posjećena 4.4.2018).

Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijatnji novinarima u Bosni i Hercegovini (2017). Sarajevo: Banja Luka: Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH. Dostupno na: http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017082415202346bos.pdf (stranica posjećena 4. 4. 2018).

Srdić, M. (2007). *Kratka analiza sudske prakse u primjeni Zakona o zaštiti od klevete*. Dostupno na: <http://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-primjeni-zakona-zastiti-klevete-t723.html> (stranica posjećena 5.4.2018).

Škrbić, N. (2017). *Postupak za zaštitu od klevete*. Banja Luka: Advokatska firma "Sajić". Dostupno na: <http://advokatskafirmasajic.com/wp-content/uploads/2014/03/postupak-za-zastitu-od-klevete.pdf> (stranica posjećena 2.4.2018).

Turčilo, L. *Govor mržnje u bh. javnom prostoru: Medijski i vanmedijski akteri*. Dostupno na: http://www.fes.ba/files/fes/img/Bilder_Aktivitaeten/GOVOR%20MRZNJE%20II.pdf (stranica posjećan 3.4.2018).

Turčilo, L., Buljubašić, B. (2017). *Mediji i shrinking space u Bosni i Hercegovini: Utišani alternativni glasovi*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured za Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Albaniju.

Tofalvy, T. (2017). *Online Harassment of Journalists in Hungary – Forms, Coping Mechanisms and Consequences for Press Freedom*, International Press Institute. Dostupno na: https://ipi.media/wp-content/uploads/2017/03/006_Hungary_Report_Online_2017.pdf (stranica posjećena 5.4.2018).

Vogt, J. (2017). *Online Harassment of Journalists in Austria*, International Press Institute. Dostupno na: https://ipi.media/wp-content/uploads/2017/08/Final_Austria_Report_Online_ENG_2017.pdf (stranica posjećena 5.4.2018).

Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovine. Dostupno na: <https://www.osce.org/bs/odihr/36429?download=true> (stranica posjećena 14.4.2018).

Online članci i saopćenja za javnost

A.D. *Govor mržnje raste, Tužilaštvo BiH nije procesuiralo nijedan slučaj*, 29.3.2018: Radio Sarajevo. Dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/govor-mrznje-raste-tuzilastvo-bih-nije-procesuiralo-nijedan-slucaj/295348> (stranica posjećena 19.4.2018).

Cyber Bullying: What is it? And What Can You Do?, The Phoenix Society. Dostupno na: <https://www.phoenix-society.org/resources/entry/cyber-bullying> (stranica posjećena 12.4.2018).

Combating Digital Harassment, 27.4.2016: Committee to Protect Journalists. Dostupno na: <https://cpj.org/2016/04/attacks-on-the-press-combating-digital-harassment.php> (stranica posjećena 4.4.2018).

CPJ Safety Advisory: Trolls and online abuse, 20.1.2017: Committee to Protect Journalists. Dostupno na: <https://cpj.org/2017/01/cpj-safety-advisory-trolls-and-online-abuse.php> (stranica posjećena 19.4.2018).

Đugum, A. *Novinari, glineni golubovi BiH*, 28.8.2017: Radio Slobodna Evropa. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/novinari-sitraivanje-polozaj-bih/28701587.html> (stranica posjećena 16.4.2018).

European Commission – Press release (2016). *European Commission and IT Companies announce Code of Conduct on illegal online hate speech, Brussels*. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm (stranica posjećena 15.4.2018).

Evropska komisija, *Parlamentarna pitanja: Odgovor gđe Jourove u ime Komisije* (2016).

Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2016-005976&language=HR> (stranica posjećena 15.4.2018).

Halilović, M. *Tužbe za klevetu protiv novinara - sredstvo pritiska na medije*, 12.1.2018: BH Novinari. Dostupno na: <http://bhnovinari.ba/bs/2018/01/12/tuzbe-za-klevetu-protiv-novinarar-sredstvo-pritiska-na-medije/>(stranica posjećena 13.4.2018).

Halilović, M. *Mitovi i zamke: Šta je kleveta i kako je podnijeti?*, 1.9.2015.: Žurnal.info. Dostupno na: <http://www.zurnal.info/novost/19243/mitovi-i-zamke-sta-je-kleveta-i-kako-je-podnijeti> (stranica posjećena 5.4.2018).

Halilović, M. *Primjena novog zakona o zaštiti od klevete u BiH: novinari nisu previše profitirali*, 24.3.2005: Media Online. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/primjena-novog-zakona-o-zastiti-od-klevete-u-bih-novinari-nisu> (stranica posjećena 4.4.2018).

Isović, M. *Znate li šta je kleveta?*, 23.5.2013: Inmedia. Dostupno na: <https://www.inmedia.ba/znate-li-sta-je-kleveta/> (stranica posjećena 5.4.2018).

Kršo, M. *Najviše tužbi protiv novinara u BiH podnose političari*. 10.2.2018: N1. Dostupno na: <http://ba.n1info.com/a242711/Vijesti/Vijesti/Najvise-tuzbi-protiv-novinarar-u-BiH-podnose-politicari.html> (stranica posjećena 5.4.2018).

Luque, J. *The five elements of coordinated online attacks against journalists*, 9.5.2017: International Press Institute. Dostupno na: <https://ipi.media/the-five-elements-of-coordinated-online-attacks-against-journalists/> (stranica posjećena 4.4.2018).

MCOOnline Redakcija. *Anonimni komentari i urednička odgovornost*, 17.1.2013: Media Online. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/anonimni-komentari-i-urednicka-odgovornost> (stranica posjećena 3.4.2018).

MCOOnline Redakcija. *Online mediji u Srbiji i Hrvatskoj: Pritisci, prijetnje i neredovne plaće*, 9.11.2016: Media Online. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/online-mediji-u-srbiji-i-hrvatskoj-pritisci-prijetnje-i-neredovne-place> (stranica posjećena 14.4.2018).

Popov Momčinović, Z. (2018). *Napadi na novinarke u Bosni i Hercegovini u kontekstu ugrozavanja medijskih sloboda*. Dostupno na: http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/NAPADI-NA-NOVINARKE-U-BOSNI-I-HERCEGOVINI_19.02.2018..pdf (stranica posjećena 12.4.2018).

Preventing Online Harassment and Promoting Freedom of Expression: Draft IFJ Online Harassment Social Media Policy (for media houses), 31.3.2016: The International Federation of Journalists. Dostupno na: http://www.ifj.org/fileadmin/documents/IFJ_Online_Harassment_Social_Media_Policy.pdf (stranica posjećena 12.4.2018).

Ristivojević, B. *O govoru mržnje*, 16.10.2010: <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/o-govoru-mrznje.html?alphabet=l> (stranica posjećena 16.5.2018).

Sokol, A. *Dragan Bursać: "Naša jedina i najbolja zaštita je apsolutna javnost"*, 6.2.2018: Media Online. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/dragan-bursac-nasa-jedina-i-najbolja-zastita-je-apsolutna-javnost> (stranica posjećena 12.4.2018.).

Sprječavanje nezakonitoga govora mržnje na internetu – neprestani napredak inicijative Komisije, pridružuju se druge platforme, 19.1.2018: Delegation of the European Union to Bosnia and Herzegovina. Dostupno na: <http://europa.ba/?p=54568> (stranica posjećena 15.4.2018).

Srdić, M. (2007). *Kratka analiza sudske prakse u primjeni Zakona o zaštiti od klevete*. <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/docservlet> (stranica posjećena 2. 4. 2018).

Strožijim kaznama umanjiti govor mržnje na internetu, 21.3.2017: Fokus. <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/strozijim-kaznama-umanjiti-govor-mrznje-na-internetu/669206/> (stranica posjećena 14.4.2018).

Turčilo, L. *Online portali u BiH: Vjerodostojnost na kušnji*, 21.3.2017: Mediacentar Online. Dostupno na: <http://media.ba/bs/mediametar/online-portali-u-bih-vjerodostojnost-na-kusnji> (stranica posjećena 15.4.2018).

Žuna, E. *Umjesto demantija, Talirevićeve vulgarne uvrede novinarki*, 28.7.2016: Media Online. Dostupno na: <http://media.ba/bs/mediametar/umjesto-demantija-talireviceve-vulgarne-uvrede-novinarki> (stranica posjećena 19.4.2018).

Zakoni i drugi pravni akti

“Zakon o komunikacijama BiH”. *Službeni list Bosne i Hercegovine* 31/03, 75/06,32/10.

“Zakon o radu Federacije BiH”. *Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine* 26/16.

“Zakon o radu Republike Srpske”. *Službeni glasnik Republike Srpske* 1/16.

“Zakon o zaštiti od klevete Federacije BiH”. *Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine* 19/03, 73/05.

“Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske”. *Službeni glasnik Republike Srpske* 37/01.

“Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta”. *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH* 14/03.

“Zakon o krivičnom postupku BiH”. *Službeni list Bosne i Hercegovine* 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.

“Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH”. *Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine* 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09.

“Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske”. *Službeni glasnik Republike Srpske* 53/12, 91/17.

“Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine”. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 32/00, 35/04 i 32/06.

“Zakon o parničnom postupku FBiH”. *Službeni list Federacije BiH* 53/03, 73/05, 19/06, 98/15.

“Zakon o parničnom postupku RS”. *Službeni glasnik Republike Srpske* 72/11, 49/13, 74/13, 55/14.

“Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta BiH”. *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH* 8/09, 52/10 i 27/14

“Zakon o zabrani diskriminacije”. *Službeni glasnik BiH* 59/09, 66/16

Recommendation CM/Rec(2016)4[1] of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors. Dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1 (stranica posjećena 12.4.2018).

Ustav Bosne i Hercegovine, prijevod na bosanski jezik. Dostupno na: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (stranica posjećena 16.4.2018).

“Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske”. *Službeni glasnik Republike Srpske* 20/07, 11/15.

Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Dostupno na: <http://msb.gov.ba/dokumenti/medjunarodni?id=2665> (stranica posjećena 21.4.2018).

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. Dostupno na: http://www.ombudsman.co.me/docs/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf (stranica posjećena 21.4.2018).

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. Dostupno na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/MedunarodniPakt%20B.pdf> (stranica posjećena 21.4.2018).

Internet izvori:

Agencija zaravnopravnost spolova BiH, <http://arsbih.gov.ba/>

Diskriminacija: <http://www.diskriminacija.ba/>

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=0&lang=BS>

Jedinica za visokotehnološki kriminalitet i operativnu tehniku RS: http://mup.vladars.net/vtk/home_lat.html

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/>

Udruženje/udruga BH Novinari: <http://bhnovinari.ba/bs/>

Vijeće za štampu BiH: <http://vzs.ba/>

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine: <https://www.pravosudje.ba>

Prilozi

Primjerak krivične prijave

Obrazac Žalbe Instituciji ombudsmena BiH

Online formular Linije za pomoć novinarima

Primjer demantija

Primjer Prigovora na pisanje online medija (Vijeće za štampu u BiH)

prilozi

Primjerak krivične prijave	46
Obrazac Žalbe Instituciji ombudsmena BiH	47
Online formular Linije za pomoć novinarima	48
Primjer demantija	49
Primjer Prigovora na pisanje online medija (Vijeće za štampu u BiH)	50

Podnosilac prijave: _____

Adresa i broj telefona: _____

Nadležno tužilaštvo

Adresa, grad _____

PREDMET: Krivična prijava

Na osnovu člana xx Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH/RS podnosim

KRIVIČNU PRIJAVU

protiv:

_____ (Ime i prezime i adresa prijavljenog ukoliko znate/
podaci koji su dostupni – NN lice)

Zbog, krivičnog djela _____

OBRAZLOŽENJE:

Dana _____ godine, prijavljeni _____ je u (navesti mjesto izvršenja ako je
poznato ili mjesto gdje ste vi oštećeni) _____ izvršio (opis djela) _____

_____.

PREDLAŽEM

1) Kako su radnje _____ navedene u obrazloženju direktno kršenje člana
_____ Krivičnog zakona FBiH/RS, predlažem pokretanje krivičnog postupka protiv
prijavljenog
_____.

2) U cilju dokazivanja krivičnog djela iz člana _____ Krivičnog zakona FBiH, predlažem
_____.

Svjedoci: (Ukoliko ih ima)

Dokazi: (Ukoliko ih posjedujete)

U _____, _____ godine.

Potpis _____

Podnošenje Prijave

Vase Ime *

Email

Izvor(i) informacija (novinar/medijska kuća, treća strana, novinski tekst, i sl.):

Ime novinara, po mogućnosti

Adresa

Broj novinarske iskaznice

(Može li novinar / ka na ovu adresu primiti poštu Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

Email

Telefon

(Može li novinar / ka na ovu adresu primiti poštu Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

(Može li novinar / ka na ovaj broj primiti pozive Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

Medijska kuća:

Adresa Medijske Kuće

E-mail Medijske Kuće

(Može li novinar / ka na ovu adresu primiti poštu Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

(Može li novinar / ka na ovu adresu primiti poštu Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

Telefon Medijske kuće

(Može li novinar / ka na ovaj broj primiti pozive Linije za pomoć novinarima?)

- DA
 NE

Incident

Datum kad je incident prijavljen

Datum kada se incident dogodio

Mjesto na kom se incident dogodio

Opis incidenta

Mogući motivi incidenta

Ostale radnje koje je poduzeo novinar ili medijska kuća (kontakti sa vlastima, obavijest za štampu, i sl.)

Kakvu vrstu pomoći novinar traži od Linije ?

Sud koji/ako je uključen u slučaj, (uključujući adresu)

Nivo povjerljivosti koji se zahtijeva

- Ime može biti korišteno u izjavama za javnost
- Ime može biti korišteno u istrazi od strane Linije za pomoć novinarima
- Ime nikako ne smije biti korišteno

DEMANTI

Nekoliko primjera pisanja demantija:

Poštovani,

obraćam Vam se povodom članka pod naslovom "XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX", objavljenog na Vašoj web-stranici od dana XXXXXX i pozivam da na istom mjestu objavite sljedeći ispravak:

TEKST DEMANTIJA

Poštovani,

sukladno Zakonu o informiranju, tražim da na istom mjestu objavite sljedeći demanti, a povodom teksta objavljenog (tog i tog datuma) na Vašem portalu,

TEKST DEMANTIJA

Poštovani,

povodom članka objavljenog na Vašoj web-stranici (od tog i tog datuma), molim Vas da na istom mjestu i na isti način objavite sljedeći ispravak netačnih i neutemeljenih informacija.

TEKST DEMANTIJA

Ime i prezime _____

Adresa _____

Telefon _____

Sekretarijat Vijeća za štampu

Trampina 8

71000 Sarajevo

i/ili

info@vzs.ba

Predmet: Prigovor na sadržaj

Ulažem prigovor na sadržaj objavljen na _____ dana _____, pod naslovom _____.
Link za objavljeni sadržaj je _____. U prilogu se dostavlja screenshot objavljenog sadržaja.

Prijava se podnosi zbog toga što objavljeni sadržaj nije u skladu s Kodeksom za štampu i online medije BiH, i to članom __ Kodeksa.

Obrazloženje

U objavljenom tekstu/komentaru/fotografiji/itd. je sadržano _____ što je suprotno Kodeksu.

Opisati na koji način je sadržaj uvredljiv, klevetnički, huškački itd., te kako je u suprotnosti s Kodeksom.

o autoricama

Lejla Gačanica. Doktorandica pravnih nauka, trenutno radi kao pravna savjetnica i neovisna istraživačica. Pravna specijalizacija je autorsko pravo (dvanestogodišnje pravničko iskustvo u ovoj oblasti) i ustavno pravo. Saraduje sa organizacijama civilnog društva u BiH i regionu duže od deset godina. Oblasti njenog zanimanja su suočavanje sa prošlošću sa fokusom na kulturu sjećanja, ljudska prava, postkonfliktna društva. Autorica je objavljenih članaka, analitičkih, naučnih i istraživačkih radova u ovim oblastima.

Marija Arnautović rođena je u Nikšiću, Crna Gora. Fakultet političkih nauka, odsjek politikologija završila je u Beogradu 1998. godine. Iste godine počela je raditi kao novinar Radija Crne Gore. Od 2002. do 2003. godine radila kao urednica generalnog servisa crnogorske novinske agencije MINA. Novinar i urednik vijesti Televizije Kantona Sarajevo od 2003. do 2004. godine. Od 2004. godine je u sarajevskom birou Radija Slobodna Evropa, novinar-reporter, urednik vijesti. Urednica i voditeljica magazina TV Liberty. Radi kao trenerica u sarajevskom Media Centru.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

004.738.5:364.63]:070-051(497.6)(035)

GAČANICA, Lejla

Mehanizmi zaštite od online nasilja : priručnik za
novinare i novinarku / Lejla Gačanica, Marija Arnautović.
- Sarajevo: Mediacentar, 2018. - 51 str. ; 24 cm

O autoricama: str. 51. - Bibliografija: str. 39-44.

ISBN 978-9958-584-20-6

1. Arnautović, Marija

COBISS.BH-ID 26153990

